

Hrvatski arheološki godišnjak, 7/2010
Croatian Archaeological Yearbook, 7/2010

Izdavač/Publisher:

Ministarstvo kulture
Uprava za zaštitu kulturne baštine
Ministry of Culture
Directorate for the Protection of the Cultural Heritage

Za izdavača/For the Publisher:

Andrea Zlatar Vilić

Urednik/Editor:

Zoran Wiewegh

Uredništvo/Editorial Board:

Martina Barada, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Puli
Andrea Cukrov, Uprava za zaštitu kulturne baštine
Tatjana Lolić, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Zagrebu
Krešimir Raguž, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjel u Karlovcu
Zoran Wiewegh, Uprava za zaštitu kulturne baštine

Lektor/Language Editor:

Ksenija Vujčić

Korektor/Proof reader:

Andrea Cukrov
Zoran Wiewegh

Prijevod na engleski/English Translations:

Graham McMaster

Grafička priprema/Prepress:

Dag Gebauer

Adresa uredništva/Editorial Address:

Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine,
Odjel za arheološku baštinu, Runjaninova 2, 10000 Zagreb

Naklada/Print run:

600

Tiskanje dovršeno/Printing completed:

2011.

Tisak/Print:

Printera, Zagreb

UDK 902/904 (497.5)
ISSN 1845-8408

HRVATSKI ARHEOLOŠKI GODIŠNJAK

7/2010

Republika
Hrvatska
Ministarstvo
kulture
*Republic
of Croatia
Ministry
of Culture*

Redni broj: 262**Lokalitet: Otok Pag (južni dio)****Naselje: Pag, Gorica, Vrčići, Dinjiška, Poveljana****Grad/općina: Pag, Poveljana****Pravni status: –****Razdoblje: P, A, SV****Vrsta radova: rekognosciranje**

Od 11. do 15. veljače 2010. sustavno je rekognoscirano više područja na južnom dijelu otoka Paga. Primarni cilj bila je reambulacija terena, i to za potrebe izrade sintetskog pregleda prapovijesti i antičke povijesti otoka Paga (Kurilić 2011). Osim voditeljice prof. dr. sc. A. Kurilić, u rekognosciranju su sudjelovali i dvije doktorandice sa Sveučilišta u Zadru (V. Jović i Z. Serventi). Sredstva su osigurana iz znanstvenoistraživačkih projekata A. Kurilić i V. Skračića (oboje sa Sveučilišta u Zadru) koje financira Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.

Unatoč burnom vremenu, teren je ponegdje i dalje bio poplavljen zbog vrlo obilnih kiša iz prethodnog razdoblja, što je onemogućavalo pristup svim željenim područjima. Gdje god je bilo moguće, teren se pregledavao usporednim prolascima na razmaku od nekoliko metara između osoba. Većina pregledanih zona koje bile su dugotrajno obrađivane (poljoprivredom ili radom solana), tako da su

keramički ulomci u pravilu bili jako usitnjeni i slabo prepoznatljivi te teško kronološki određivi. Ulomci keramike, osobito manji i nedatibilni, u pravilu su ostavljani *in situ*. Oni koji su prikupljeni, nakon stručne obrade bit će predani na čuvanje i daljnu obradu nadležnoj muzejskoj ustanovi (Arheološki muzej u Zadru).

Zona I: Pag (okolica Staroga grada do starog puta za Košljun)

Pregledano je područje zapadno uz cestu koja vodi uz paške solane, a od Staroga grada prema jugu.

1.) Pag – Stari grad

Imenom Stari grad označava se položaj na kojem se nalazio grad Pag prije svog preseljenja 1443. na današnju lokaciju (Suić 1953; Hilje 2011). S obzirom na podatke u dijelu starije stručne literature (Suić 1953, Batović 1990, Batović 1992) da na položaju Staroga grada postoji kontinuitet još od prapovijesti, sustavno je pregledano područje istaknute glavice (utvrđene citadele Staroga grada) i oko nje, međutim ni ovom prilikom nisu ustanovljeni prapovijesni ostaci, kao ni tragovi života u rimsko doba, što je posve u skladu sa zaključcima nastalima na osnovi novijih arheoloških istraživanja, prema kojima je Pag na ovom položaju bio osnovan tek u srednjem vijeku (Jurić, Batović 2003; Jurić 2005; Jurić 2006; Jurić 2008; Jurić, Batović 2008). Njegov bedem, koji

Južni dio otoka Paga, rekognoscirana područja (izradila: A. Kurilić)

Stari Grad u Pagu, bedem građen od većeg kamenja (foto: A. Kurilić)

je dijelom građen od velikog, nepravilnog i neobrađenog kamenja vezanoga grubljom žbukom, a dijelom od pravilnijih četvrtastih klesanaca, također vezanih žbukom, nije ni prapovijesni ni antički, već isključivo srednjovjekovni (Kurilić 2011). Ovogodišnjom reambulacijom terena podno bedema nalaženi su ulomci kasne, glazirane keramike, poput npr. jednog ulomka oboda s ručkom.

2.) Sv. Bartol (44.4155°S 15.0792°I)

Na južnom kraju područja zvanog Sv. Bartol pronađeno je jedno četvrtasto kremeno strugalo koje bi se možda moglo datirati u neolit (Kurilić 2011). Na cijelom području koje se proteže oko 500 m na sjever, povremeno su uočavani sitni ulomci grube keramike s primjesama kalcita, za koje se ne može precizno utvrditi kojem bi dobu mogli pripadati (možda su neki čak i prapovijesni) te ulomci kasne, glazirane keramike. Osim toga, na cijelom području zamjetni su već odavno zapušteni ostaci terasiranja.

3.) Debelo Čelo (44.4053°S 15.0878°I)

Na krajnjem južnom dijelu područja koje je na topografskoj karti označeno toponimom Debelo Čelo, u blizini tzv. staroga puta za Košljun registrirana su dva manja kamena tumula koja do sada nisu bila poznata. Nalaze se pri vrhu kamenite kose, a u blizini nije bilo drugih humaka. S obzirom na poziciju, moguće je da su služili i kao limiti ili straže. Tumul 1 promjera je oko 5 m i dosta je erodiran te je visok tek oko 80 cm. Na površini je uočen vrlo malen ulomak prapovijesne keramike (tamnije smeđe boje s tamnijim

zonama i s dosta kalcita u presjeku, loše fakture) koji nije moguće uže datirati. U okolici tumula zamijećeno je nekoliko malih keramičkih ulomaka koji bi međutim mogli biti iz antike (ulomci su vrlo maleni da bi se to moglo sa sigurnošću tvrditi, no čini se da su mogli biti od antičkih crjepova ili možda amfora). Tumul 2 bio je nešto veći od prethodnog, na što upućuju veća sačuvana visina (maksimalna sačuvana visina iznosi do oko 1,2 m) i veća površina koju zauzima. Iako je promjer osnove koji danas doseže i do 10 m vjerojatno veći nego u doba nastanka (zbog procesa erozije), promjer pri vrhu (koji je zacijelo ostatak originalne strukture) danas ima oko 5 m, što znači da je tumul u vrijeme nastanka imao osnovu promjera nešto veću od 5 m. Na zapadnoj je strani recentnija rupa. Po površini je zamijećeno više sitnih keramičkih ulomaka jednakih svojstava kao na Tumulu 1, ali i onih recentnijih (npr. slikani porculan) te jedna školjka. Jedan od prapovijesnih ulomaka pripada ravnom dnu neke posude.

Zona II: Gorica

Pregledano područje južno od paških solana kod mjesta Gorice, između državnih cesta D106 i D108 te lokalne ceste koja uz zapadni rub paških solana ide od Paga prema Povljani (položaji Krinac i Livade) te manji dio područja južno od državne ceste D108 (Gorica – Povljana). Nedvosmisleni ostaci koji se mogu vezati uz arheološki lokalitet identificirani su samo na jednom području – na položaju Krinac (točka 4) – dok su drugdje učestalo nalaženi vrlo brojni ostaci posve isitnjene, neprepoznatljive keramike, koji svjedoče o nekadašnjoj vrlo dugoj i intenzivnoj obradi tla. O tome svjedoče i recentnije krčevine većih dimenzija (na položajima 5 i 6) te tragovi vrlo starih terasa (na položaju označenom brojkom 5).

4.) Krinac – rimski ostaci (44.4006°S 15.1083°I)

U starijoj stručnoj literaturi postoji jedna usputna napomena da su na položaju Krinac zapaženi rimski ostaci (Batović 1990). Imenom Krinac domicilno stanovništvo naziva položaj koji se na topografskim kartama naziva Krivac. Želeći ustanoviti lokaciju tih ostataka te njihovu prirodu, položaj je 1992. rekognosciran, no bez uspjeha (neobjavljeno; Kurilić 2011). Ovom je prilikom ponovno pregledano opisano područje južno od paških solana, ali veće od onoga koje je pregledano 1992. godine. Nešto veća koncentracija ulomaka antičke keramike (mogli su se prepoznati ulomci građevne keramike te jedna ručka) nalazi se na području označenom točkom 4, a antički keramički nalazi protežu se dalje prema sjeveru i istoku po površini od oko 120x170 m, međutim nisu zamijećeni ostaci rimske arhitekture, što ne znači da se oni ne kriju ispod današnjih suhozidina i krčevina.

5. – 6.) Livade – ostaci terasiranja (br. 5: 44.3984°S 15.1052°I – br. 6: 44.394°S 15.1115°I)

Istočno od starog puta Pag – Povljana, na kosi koja se sa zapada spušta na ravničarsko područje Livada, nalazi se više većih krčevina (od položaja označenog brojkom 5 do položaja označenog brojkom 6). Na njima nisu nađeni arheološki artefakti, no po okolnom području povremeno se nalazilo sitnih keramičkih ulomaka, kako se čini iz mlađih razdoblja (srednji vijek, a vjerojatno i poslije). Na cijelom području protežu se ruševni ostaci nekadašnjih terasa,

Stari Grad u Pagu, bedem građen od pravilnijih četvrtastih klesanaca (foto: A. Kurilić)

koje su već odavno zapuštene i prepuštene propadanju. Terasa su bile poduprte dužim, usporednim suhozidima. Krčevine i terase nedvosmisleno svjedoče o nekadašnjem intenzivnome poljoprivrednom obrađivanju i tog područja.

Zona III: Vrčići

Pregledano je područje sela Vrčića, od dubokih i širokih vododerina na sjeverozapadu do kamenite kose na jugoistoku te između zadnjih seoskih kuća i državne ceste D 106. Na prilično poplavljenom području uz tu cestu nađeno je više kasne, glazirane keramike, jednako kao i na položajima 7 i 9.

7.) Stražica – gradina (44.3882°S 15.1417°I)

Nešto sjevernije od mjesta Vrčića registrirana je jedna manja gradina koja do sada nije bila poznata u stručnoj literaturi. To je područje na topografskim kartama označeno kao Grabovac, a mještani ga zovu Stražica, jednako kao i nešto više brdo sjeveroistočno od Vrčića (tt. 124). Gradinica je opasana jednostavnim kamenim bedemom i po njezinoj površini zamijećeni su keramički ulomci grube fature s primjesama kalcita. Ovom prilikom nije sustavno rekognoscirana, tako da će za detaljniji opis biti potrebna dodatna istraživanja (Kurilić 2011).

8.) Vrčići (44.3846°S 15.1425°I)

Na jednoj izoranoj njivi južno od kuća sela Vrčića zamijećen je manji keramički ulomak, možda od vrata prapovijesne posude.

9.) Vrčići (44.3833°S 15.1462°I)

Na poljima i pašnjacima jugoistočno od kuća, u okolici triju istaknutih krčevina nađeno je više ulomaka antičke keramike (moguće od amfora), kao i mlađe (glazirane) keramike.

Zona IV: Dinjiška

10.) Dinjiška – keramičarska peć (44.3549°S 15.195°I)

Cilj reambulacije bilo je utvrđivanje točne lokacije keramičarske peći (najvjerojatnije antičke) koju literatura smješta u Dinjišku, što se i uspjelo ostvariti. Njezini skromni ostaci

Sv. Bartul kod Paga, četvrtasto kremeno strugalo (foto: A. Kurilić)

Dinjiška, ostaci keramičarske peći (foto: A. Kurilić)

nađeni su dvjestotinjak metara južnije od zadnjih kuća u Dinjiškoj (gledano iz smjera Paga), odmah uz državnu cestu D106, s njezine istočne strane. Tu se nalazi kompaktni, ovekći dio lučnog svoda peći (približno 70x80x30 cm) oko kojega se nalaze opeke koje pripadaju konstrukciji peći, a možda i njezinoj produkciji. Ostaci su raspršeni uz cestu u dužini od jedva 50-ak metara. Peć, u kojoj se možda proizvodio građevni materijal, bila je prije više desetljeća uništena gradnjom asfaltne ceste, a potom i vodovodnog kanala (Gluščević 1989, Kurilić 2011).

Zona V: Pobljana

11.) Obatnice – antička arhitektura (44.338°S 15.1035°I)

Već su poznati ostaci antičke arhitekture na položaju Obatnice u Uvali Šepurinac, uz sjeveroistočni završetak poluotoka Rastovca, gdje se na samoj obali mora vide ostaci dvaju usporednih rimskih zidova (međusobno udaljenih 6,7 m). Sjeverozapadni krajevi zidova, a jamačno i cijeloga lokaliteta, uništeni su djelovanjem mora (Jurić, Batović 2007; Jurić 2008a; Kurilić 2011). Zidovi su orijentirani u smjeru sjeverozapad-jugoistok, građeni su od neobrađena kamenja, složena u redove i vezana grubljom bijelom žbukom. Široki su 51 cm, najveća im je sačuvana duljina 2 – 2,6 m, a najveća sačuvana visina 40 – 60 cm. Nalazili su se na relativnoj dubini od 40-ak cm ispod današnje površine tla (Kurilić 2011). Godine 2007. poduzeta su i manja sondažna istraživanja te su

otkriveni ostaci još dvaju zidova koji nisu istraženi do kraja (Jurić 2008a).

Osim reambulacije terena, cilj ovogodišnjega stručnog obilaska bio je determiniranje areala na kojem se protežu antički ostaci. Ustanovilo se da se antički artefakti (poglavito ulomci keramike, kako građevne tako i stolne, ali i ulomak žrnja) protežu još 80-ak m jugozapadno i 200-ak m sjeveroistočno od zidova. Moguće je da se pred sjeveroistočnim krajem područja rasprostiranja nalaze ostaci još jednog zida. U zaleđu obale antički su se artefakti, doduše vrlo usitnjeni zbog vrlo dugotrajne obrade tla, nalazili sve do 300-tinjak m udaljenosti od mora. Sve to upućuje na mogućnost da se ondje nalazilo oveće rimsko imanje – *villa rustica* (Jurić 2008a).

Literatura

- Batović 1990** Š. Batović, Rekognosciranje otoka Paga u 1989. godini, Obavijesti HAD, 22/1, Zagreb, 1990: 26 – 32.
- Batović 1992** Š. Batović, Rekognosciranje otoka Paga u 1990. i 1991. godini, Obavijesti HAD, 24/1, Zagreb, 1992: 74 – 77.
- Glušćević 1989** S. Glušćević, Antička keramika s otoka Paga, u: Arheološka istraživanja na otocima Krku, Rabu i Pagu i u Hrvatskom primorju, Izdanja HAD, 11, Zagreb, 1989: 73 – 85.
- Jurić 2005** R. Jurić, Pag – Stari Grad, HAG, 1/2004, Zagreb, 2005: 196, 197.
- Jurić 2006** R. Jurić, Pag – Stari Grad, HAG, 2/2005, Zagreb, 2006: 312, 313.
- Jurić 2008** R. Jurić, Pag – Stari Grad, HAG, 4/2007, Zagreb, 2008: 398.
- Jurić 2008a** R. Jurić, Poveljana (općina), HAG, 4/2007, Zagreb, 2008: 403, 404.
- Jurić, Batović 2003** R. Jurić, Š. Batović, Istraživanje Staroga grada u Pagu, Obavijesti HAD, 35/3, Zagreb, 2003: 122 – 129.
- Jurić, Batović 2007** R. Jurić, Š. Batović, Poveljana (općina), HAG, 3/2006, Zagreb, 2007: 335 – 337.
- Jurić, Batović 2008** R. Jurić, Š. Batović, Istraživanja u Starom Gradu u Pagu, Diadora, 22, Zadar, 2008: 269 – 280.
- Kurilić 2011** A. Kurilić, Otok Pag od prapovijesti do kraja antičkog razdoblja, Toponimija otoka Paga, (ur. V. Skračić), Zadar, 2011: 51 – 91.
- Suić 1953** M. Suić, Pag, Zadar, 1953.

Anamarija Kurilić

Summary

During February 2010, systematic reconnaissance of several areas in the southern part of Pag island was undertaken. The primary objective was to undertake a field review of the terrain, for the purpose of the making of a synthesising survey of prehistoric and Roman period history of the island of Pag (Kurilić 2011).

The following areas were inspected: 1) Pag – west along the road from Pag salt works, from Stari grad to the south; 2) Gorica – south of the salt works, between national roads

D106 and D108; 3) Vrčići; 4) Dinjiška – south of the town; 5) Poveljana – Šepurina Bay.

In addition to the field review being conducted, on this occasion some new sites were found, such as two prehistoric tumuli near Pag (site no. 3) and a smallish hill fort in Vrčići (no. 7). The existence of a previously unknown Roman period site is shown by remains of Roman period pottery found by Vrčići (no. 9). Two Roman period sites – Krinac by Gorica (no. 4) and a pottery kiln in Dinjiška (no. 10) were more precisely defined. Also defined was the extent of the third Roman period site (about 300 x 300 m) at the position of Obatnice by Poveljana (no. 11). At two localities the remains of long since abandoned remains of very old terracing (nos. 2, 5 and 6) were established. At a few positions, small potsherds were found that could not be temporally defined very precisely (nos. 2 and 8, perhaps prehistoric), and at almost all sites remains of later, mainly glazed, pottery were found. At the site of Sv. Bartol by Pag an approximately square flint racloir was found, which might have been from the Neolithic (no. 2). When the medieval Stari grad (burg) in Pag was inspected (no 1) it was confirmed that there were no traces there of habitation from the prehistoric or Roman periods.

Redni broj: 263

Lokalitet: Pag – Stari grad

Naselje: Pag

Grad/općina: Pag (otok Pag)

Pravni status: R-171 (povijesno-urbanistička cjelina)

Razdoblje: SV, NV

Vrata radova: zaštitno iskopavanje

Od 6. do 26. travnja 2010. trajala su zaštitna arheološka istraživanja u Starom gradu u Pagu (stručni voditelj: Radomir Jurić, muzejski savjetnik u Arheološkom muzeju u Zadru, a sudjelovali su i Jelena Vekić, dipl. arheo., Ivan Čondić, prof., dokumentarist, Robert Maršić, prof., dokumentarist te Olja Rastović, Mario Duca, Marin Stanić, Marko Jablan, Lovre Lučić i Krešimir Lučić).

Tijekom prijašnjih godina probno je arheološki istraživao prostor oko crkve Gospe od Staroga grada (Jurić 2005; Jurić 2006; Jurić 2007; Jurić 2008; Jurić, Batović 2003; Jurić, Batović 2007). Odronom suhozidnog podzida uz zapadni zid nekadašnjega franjevačkog samostana, odnosno u neposrednoj blizini pročelja crkve Gospe od Staroga grada, u profilu su se pokazali ostaci zidanih grobnica. Pretpostavlja se da je nekim prethodnim radovima, možda 1938., devastirano nekoliko zidanih grobnica, a ovom je prilikom istraženo ono što je od njih ostalo. Veći dio kostura iz grobova već je bio ispražnjen. Ipak, u svakoj od četiri zidane grobnice ostalo je više desetaka ljudskih kostura koji su naknadnim ukopima poremećeni, odnosno pomaknuti su na krajeve grobova kako bi se napravilo mjesta za nove pokojnike.

U dvije zidane grobnice (djelomice oštećene) pronađene su tri naušnice s tri jagode iz 14. st. kao i dva puceta. Izvan grobova pronađeno je više ulomaka posuda od pečene zemlje (radi se o gruboj keramici i onoj s pocaklinom) iz kasnoga

POPIS KRATICA/ABBREVIATIONS:

N – upisano u Registar kulturnih dobara RH, Lista kulturnih dobara nacionalnog značenja
 Z – upisano u Registar kulturnih dobara RH, Lista zaštićenih kulturnih dobara
 P – upisano u Registar kulturnih dobara RH, Lista preventivno zaštićenih kulturnih dobara
 R – kulturno dobro zaštićeno prema zakonu iz 1967. (NN 7/67)

o. otok
 op. grad/općina

Literatura

AIA	Annales Instituti Archaeologici (Zagreb)
ARR	Arheološki radovi i rasprave (Zagreb)
AV	Arheološki vestnik (Ljubljana)
BAR	British Archaeological Reports, International Series (Oxford)
Godišnjak ZSKH	Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske (Zagreb)
GZM	Glasnik Zemaljskog muzeja (Sarajevo)
HAM	Hortus artium medievalium (Zagreb – Motovun)
HAnt	Histria antiqua (Pula)
HArch	Histria archaeologica (Pula)
HAG	Hrvatski arheološki godišnjak (Zagreb)
Izdanja HAD	Izdanja Hrvatskog arheološkog društva (Zagreb)
Ljetopis JAZU	Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (Zagreb)
VAHD	Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku (Split)
VAMZ	Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu (Zagreb)
VAPD	Vjesnik za arheologiju i povijest dalmatinsku (Split)
VHAD	Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva (Zagreb)
OA	Opuscula Archaeologica (Zagreb)
OZ	Osječki zbornik (Osijek)
Obavijesti HAD	Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva (Zagreb)
PPUD	Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji (Split)
Prilozi IAZ	Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu (Zagreb)
Radovi FFZ	Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru (Zadar)